

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового
інституту міжнародних відносин
ім. Б.Д.Гаврилишина

Ірина ІВАЩУК

« 31 » серпня 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Віце-прокатора з науково-
педагогічної роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ

« 31 » серпня 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового
інституту новітніх освітніх технологій

Святослав ПИТЕЛЬ

« 31 » серпня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни

«ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНИХ
СИСТЕМ»

ступінь вищої освіти – бакалавр
галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність – 052 Політологія
освітньо-професійна програма – «Міжнародні та
регіональні політичні комунікації»

Кафедра політології та філософії

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практичні заняття (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, КПЗ (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Екзамен (семестр)
Денна	3	7	28	28	3	8	83	150	5
Заочна	3	7, 8	8	4	-	-	138	150	8

Тернопіль – ЗУНУ
2023

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 052 «Політологія», затвердженій Вченою радою ЗУНУ (протокол №9 від 26.05.2021р.).

Робочу програму склав доцент кафедри політології та філософії, кандидат історичних наук Руслан ЧИГУР

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології та філософії (протокол № 1 від 28.08.23. р.).

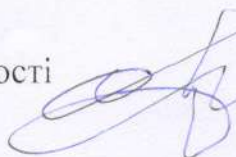
Завідувачка кафедри

Тетяна ЧОЛАЧ

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 052 «Політологія» (протокол №1 від 29.08.23.р.).

Голова групи забезпечення спеціальності

Олег РУДАКЕВИЧ

Гарант ОП

Володимир ТОМАХІВ

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ”

1. Опис дисципліни “ ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ”

Дисципліна “Історія та теорія політичних партій та партійних систем ”	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Статус дисципліни Дисципліна – обов’язкова Мова навчання Українська мова
Кількість залікових модулів – 4	спеціальність 052 «Політологія»	Рік підготовки: <i>Денна – 3</i> <i>Заочна – 3</i> Семестр: <i>Денна – 5</i> <i>Заочна – 7, 8</i>
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти бакалавр	Лекції: <i>Денна – 28</i> <i>Заочна – 8</i> Практичні заняття: <i>Денна – 28</i> <i>Заочна – 4</i>
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: <i>Денна – 83</i> <i>Заочна – 138</i> Тренінг, КПІЗ – 8 Індивідуальна робота : <i>Денна – 3</i> <i>Заочна – 0</i>
Тижневих годин – 10 з них аудиторних – 4		Вид підсумкового контролю – іспит

2. Мета і завдання дисципліни «ІСТОРИЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ»

2.1. Мета вивчення дисципліни:

є формування у студентів сучасних теоретичних знань, практичних умінь і навичок щодо організації та функціонування політичних партій як складного соціально-політичного явища; допомогти майбутнім фахівцям у різних сферах суспільної діяльності оволодіти систематизованими науковими знаннями про політику, самостійно аналізувати політичні явища та процеси, визначати своє місце в цих процесах.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

ознайомити студентів з такими категоріями, як політична партія, партійна система, громадська організація, громадсько-політичний рух, групи інтересів, лобізм, та їх різноманітними видами, формами, специфікою. Вивчення цього курсу сприяє засвоєнню системи теоретичних знань, а також формуванню адекватних їм умінь і навичок політичної участі, партійної діяльності.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

СК01. – Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

СК02. – Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

СК04. – Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

СК12. – Розуміння базових теоретичних та практичних аспектів взаємодії органів державного управління і самоврядування, їх взаємозв'язок з інститутами громадянського суспільства.

СК13. – Здатність застосовувати професійно-профільовані знання й практичні навички для аналізу та вдосконалення публічного врядування за участю інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації державного управління

2.4. Передумови для вивчення дисципліни:

«Політологія»; «Історія української та зарубіжних політичних вчень»; «Загальна теорія політики»; «Політологічна теорія держави»; «Теорія політичних систем»; «Світова політична історія»; «Політична влада»; «Політологічні аспекти державного управління».

2.5. Результати навчання:

РН08. – Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

РН11. – Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

РН12. – Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

РН18. – Розуміти базові теоретичні та практичні аспекти взаємодії політики та органів державного управління і самоврядування, їх взаємозв'язок з інститутами громадянського суспільства.

РН19. – Застосовувати професійно-профільовані знання й практичні навички для аналізу та вдосконалення публічного врядування за участю інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації державного управління.

3. Програма навчальної дисципліни: «ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ»

Змістовий модуль 1. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ, ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, СТРУКТУРА, РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Тема 1. ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.

Предмет і структура політичних партій. Структура теорії партії. Суть загальної теорії партії. Особливості спеціальної теорії партії. Виникнення політичних партій. Погляди німецького соціолога М.Вебера на поняття «партія». Характеристика партій В.Хасбаха, В.Греве. Вплив інтересів громадян на процес виникнення партій. Поява партій у Стародавньому Римі. Виникнення перших партій в Англії. Розвиток політичних партій Великобританії – вігів та торі. Особливості становлення партійної системи у Франції та США. Головні стадії розвитку західноєвропейських суспільств і їх вплив на розвиток партій. Національні революції та партії. Індустріальна революція та партія. Постіндустріальна революція та партія. Ознаки, цілі та функції політичних партій. Поняття партійного апарату. Суть місцевих органів влади. Класові, народні, ідеологічні партії. Поняття соціальної бази політичної партії. Головні функції політичних партій. Суть теорії фактичного представництва та концепції географічного представництва. Характеристика теорій фракційного та національного представництва. Поняття теорії «фракційного суверенітету».

Тема 2. ЕТАПИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ПАРТІЙ

Історія та теорія політичних партій. Вплив історичних традицій, національних особливостей, правової системи, ідейно-політичних, культурних, релігійних факторів на становлення та розвиток партійної системи країн світу. Демократія, державність, їх вплив на розвиток партійної системи. Епоха Нового часу, її вплив на розвиток сучасних політичних партій. Еволюційний чи революційний підходи щодо розвитку політичних партій та партійної системи. Етапи історичного розвитку партій. Вплив буржуазно-демократичних перетворень на становище партій. Причини еволюції елітарних партій у партії масового типу. Інституційні причини виникнення політичних партій. Вплив політичної кризи, модернізації суспільного устрою на становлення і розвиток політичних партій. Партії як аристократичні угруповання. Партії як політичні клуби. Політичні клуби континентальної Європи. Виникнення політичних партій США. Виникнення політичних партій в Австралії, Канаді, Туреччині, Китаї, Японії. Політичні партії в постколоніальних країнах. Політичні партії та соціальні трансформації. Теорія «кризи партії» та її інтерпретації.

Тема 3. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Зародження теорії політичних партій. Трагування політичних партій в англо-американській політичній традиції. Проблема партій в англійській політичній філософії XVII – XVIII ст. Погляди Ф.Бекона, Т.Гоббса, Д.Юма, Е.Берка на політичні партії. Концепції партій у політико-правовій думці США. Формування концепції партії в романо-германських політико-правових ученнях. Проблема партії і революційно-демократичні вчення про державу у Франції XVII – XVIII ст. Розвиток вчення про партію в політичній думці Німеччини. Формування класичної теорії політичних партій. Партії в теоріях демократії XIX ст. Ідейно-теоретичні витоки класичної теорії політичних партій. Класична теорія політичних партій. Формування сучасної теорії політичних партій і партійних систем. Форма та галузь застосування теорії політичних партій. Формування теорії партійних систем.

Тема 4. ЕЛЕМЕНТИ ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ

Суть критерію організованості політичних партій. Чинники, які роблять партію демократичною. Внутрішньопартійна демократія. Членство в партії. Вступ у партію та вихід з неї. Стимули партійної діяльності. Визначальні фактори участі у внутрішньопартійному житті. Суть понять «узгодженості», «згуртованості», «фракційності». Автономія фінансової бази політичних партій. Автономія членської бази. Автономія партнерства. Проблемна орієнтація (ідеології) партій. Лівो-права шкала. Політичний спектр та його конфігурація. Поняття класовості політичної партії. Соціальна база партій. Партійна програма. Функції партійних програм. Партійні програми та партійні лідери. Стратегія і тактика. Види стратегій. Електоральний успіх. Місце політичної партії у системі влади. Правлячі та

опозиційні партії. Урядовий статус. Партійні програми та урядова діяльність. Суть та види інституалізації політичних партій. Історична еволюція законодавства про політичні партії. Правова інституалізація. Політичних партій. Правове регулювання діяльності у фашистських та постколоніальних державах. Легітимація політичних партій. Етнічні партії. Релігійні партії. Класові партії. Кланові партії. Суспільне визнання (лояльність).

Тема 5. ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Визначення функцій партій та їх типологія. З.Нейманн, Р.К.Мертон, Д.Істон про функції політичних партій. Виражені функції. Формування громадської думки. Добір політичних лідерів. Соціалізація політичних лідерів. Приховані функції. Функція «босизму». Трибунна функція. Функції американських партій за К.Мерріаном, Х.Косселлом, Р.Воллом, Р.Бінстоком. Функції політичних партій – площини їхньої активності. Функція формування політичних цілей та завдань. Функція артикуляції та інтеграції соціальних інтересів. Функція політичної ідентифікації. Функція мобілізації мас. Виборча функція. Функція зв'язку. Партійне керівництво державою. Функції партій у недемократичних і постколоніальних державах.

Тема 6. ПАРТІЙНЕ КЕРІВНИЦТВО

Суть поняття «партійне керівництво». Принципи партійного керівництва. Чинники, що визначають характер партійного керівництва. Виборчі та партійні системи в ліберально-демократичних державах. Тип політичного режиму. Типи партійного керівництва. Однопартійне керівництво. Коаліційне керівництво. Домінуюче керівництво. Партійні коаліції. Виборчі коаліції. Парламентські коаліції. Урядові коаліції. Теорія коаліцій. Теорія мінімально вирашних коаліцій. Теорія максимально закритих коаліцій. Теорія «кризи партійного керівництва» та її інтерпретації.

Тема 7. ІДЕОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Ідеологія та її роль у житті політичних партій. К.Ман-Клін, К.Поппер, М.Дюверже про ідеологію. Ідеологічні моделі М.Лаверта та В.Ханта. Поняття традиціоналізму. Радикальний теїзм. Фундаменталізм. Християнська демократія. Екологізм (еквіроументалізм). Фемінізм. Пацифізм. Постіндустріалізм. Сім'ї політичних партій.

Тема 8. ОСОБЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ЛІБЕРАЛІЗМУ, КОНСЕРВАТИЗМУ, СОЦІАЛІЗМУ, ПОЛІТИЧНОГО ЦЕНТРИЗМУ

Розвиток ліберальної думки. Історія появи та розвитку лібералізму у Флоренції та Венеції в епоху Ренесансу та Просвітництва. Джон Локк. Особливості англійського лібералізму. Шарль Луї Монтескє. Вольтер. Жан Жак Руссо. Девід Юм, І.Кант, А.Сміт їх вклад у розвиток лібералізму. Поняття революційного лібералізму. Томас Пейн, Томас Джеферсон, Джон Адамс – їх вклад у розвиток американського лібералізму. Вплив Великої французької революції на зародження й розвиток лібералізму у Франції. Поєднання лібералізму та демократії на прикладі США. Алексіс де Токвіль. Економічний лібералізм проти соціального лібералізму. Розгляд війни та миру класичними лібералістами. Аналіз причин «великої депресії» 1930-х рр. провідними лібералістами. Погляд лібералістів ХХ ст. на тоталітаризм, добробут, освіту, особисту свободу, суспільство, державне регулювання. Основні принципи лібералізму. Політичний лібералізм. Економічний лібералізм. Культурний лібералізм. Соціальний лібералізм. Братерський лібералізм. Сучасний лібералізм у США, Великій Британії, скандинавських країнах. Лібералізм в Україні. Погляд українських лібералів на економічні реформи. Консервативне начало лібералізму в Україні. Ліберально-демократична революція 2004 р. в Україні. Проблеми українського лібералізму у сфері податкової системи, забезпечення сприятливих міжнародних умов економічного зростання, право суб'єктності, політичної стабільності, проблем влади. Консерватизм: історія і сучасність. Поняття та особливості консерватизму. Носії ідеології консерватизму. Суть традиціоналістської течії консерватизму. Е.Берк. Ж де Местр. Л де Бональд. Суть та поняття лібертаристської течії у консерватизмі. Д.Юм, А.Фергюсон, А.Сміт, Дж.Міллар, У.Робертсон. Суть неоконсервативної (ліберал-консервативної) течії сучасного консерватизму. Доктрина неоконсерватизму. Конституція США 1787 р. Причини успішного розвитку неоконсерватизму у ФРН, Франції, Англії, США у 70-х рр. ХХ ст. Характерні риси політики неоконсерватизму. Різноманіття соціальних концепцій. Поняття терміну

«соціалізм». П'єр Леру. Суть марксистського вчення. Комуністичний рух. Історична «місія» робітничого класу. Вчення про диктатуру пролетаріату. Помилки допущені правлячими комуністичними партіями. Соціал-демократичний рух. Соціал-демократія та демократичний соціалізм. Особливості латинського соціалізму. Індійський та африканський соціалізм. Суть соціал-демократичної ідеології. Концепція політичного соціалізму. Суть економічної демократії. Соціальна демократія. Міжнародна демократія. Причини успіху соціал-демократії в країнах Західної Європи. Суть німецької моделі соціал-лібералізму. Англосаксонська модель соціал-демократії. Зародження та розвиток українського комуно-соціалістичного руху. Особливості українського «лівого» руху. Політичний стратегічний курс центризму. Поняття терміну «центризм». К.Каутський, Г.Гаазе, А.Гофман, Л.Троцький, Р.Макдональд, Ф.Сноуден. Суть «кауткіанства». Концепція солідаризму Л.Дюгі. Погляди центристів на суспільний розвиток «справедливе суспільство». Політична тактика центризму. Поняття та механізми консенсусу. Суть філософії та етики центризму.

Змістовий модуль 2. ПАРТІЙНІ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ

Тема 9. ПАТРІЙНА СИСТЕМА. ТИПОЛОГІЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Суть поняття «партійна система». Фактори, що визначають конфігурацію партійної системи. Соціально-політичні поділи. Суть поняття «Суспільно-політичний поділ». Етичний, нормативний, організаційний рівень. Соціально-політичні поділи на виборчій арені. Формування соціально-політичних поділів. Типи соціально-політичних поділів. Основи типології партійних систем. Типологія на основі кількісного критерію. Типологія на основі якісних критеріїв. Типологія партійних систем. Типологія М.Дюверже. Типологія Дж.Блонделя. Типологія Дж. Сарторі. Типологія Дж. Смітта. Типологія М.Маєра. Типологія партійних систем перехідних держав.

Тема 10. ТИПИ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Типологізація політичних партій. Поняття масової партії. Поняття кадрової партії. Суть поділу за характером первинних організацій. Суть доктринальної, прагматичної, патронажної, харизматичної типології партій. Особливості поділу партій в залежності від соціальних, етнічних, демографічних та культурних основ утворення інститутів влади. Сутність і різновиди партійних систем. Характерні риси багатопартійної системи. Особливості багатопартійної системи з однією домінуючою партією. Поняття двопартійної системи. Суть двоблокової системи. Співвідношення партійної та виборчої систем. Поняття політичної технології. Поняття «груп тиску» та «закритих груп», їх взаємодія з партіями. Функції й типологія груп інтересів. Неасоціативні та асоціативні групи. Одноцільові та багаточільові групи. Новітні тенденції в еволюції партій. Концепція «народної партії». Суть «негативного голосування».

Тема 11. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ВИБОРЧІ СТАНДАРТИ

Поняття міжнародних виборчих стандартів. Класифікація міжнародних виборчих стандартів. Зміст принципу верховенства права.

Тема 12. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАГАЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА СТОСОВНО ВИСУНЕННЯ КАНДИДАТА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Суб'єкт пасивного виборчого права. Ценз громадянства. Віковий ценз. Ценз дієздатності. Ценз осілості. Моральні цензи. Ценз грамотності. Майновий ценз і виборча застава. Інші обмеження пасивного виборчого права. Обмеження пасивного виборчого права при його реалізації.

Тема 13. ПРИНЦИПИ ПРОВЕДЕННЯ ЧЕСНИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Законодавчі засоби забезпечення принципу справедливих виборів. Нейтральність (безсторонність) влади. Проблема зловживання виборчими правами. Спостереження за виборами. Ефективна система оскарження.

Тема 14. ПОЛІТИЧСНІ ПАРТІЇ ТА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

Регламентація участі політичних партій у виборчому процесі. Суть електоральної функції політичної партії. Громадські об'єднання та виборчий процес. Національні меншини

та виборчий процес. Поняття партійного списку. Поняття виборчої коаліції. Форми контролю політичних партій за виборчим процесом. Регламентація парламентської діяльності політичних партій. Утворення парламентських фракцій та порядок їхньої діяльності. Причини розпуску парламентської фракції. Поняття сучасного парламентського права.

4. Структура залікового кредиту з дисципліни “Історія та теорія політичних партій та партійних систем” (денна форма навчання)

Тема	Кількість годин					
	Лекції	Практичні заняття	ІРС	Тренінг, КППЗ	СРС	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ, ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, СТРУКТУРА, РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ						
Тема 1. Історія і теорія політичних партій	2	2		4	6	Поточне опитування
Тема 2. Етапи історичного розвитку партій	2	2	1		6	
Тема 3. Етапи становлення теорії політичних партій і партійних систем	2	2			5	
Тема 4. Елементи політичної партії	2	2			6	
Тема 5. Функції політичних партій	2	2			6	
Тема 6. Партійне керівництво	2	2			6	
Тема 7. Ідеології політичних партій	2	2			6	
Тема 8. Особливості та специфіка лібералізму, консерватизму, соціалізму, політичного центрризму	2	2			6	
Змістовий модуль 2 ПАРТІЙНІ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ						
Тема 9. Партійна система. Типологія партійних систем	2	2		4	6	Поточне опитування
Тема 10. Типи партій і партійних систем	2	2			6	
Тема 11. Міжнародно-правові виборчі стандарти	2	2			6	
Тема 12. Особливості застосування принципів загального виборчого права висунення кандидата в Україні та зарубіжних країнах	2	2	1		6	
Тема 13. Принципи проведення чесних виборів в Україні та зарубіжних країнах	2	2			6	
Тема 14. Політичні партії та виборчий процес	2	2	1		6	
Всього	28	28	3	8	83	

(заочна форма навчання)

Тема	Кількість годин					
	Лекції	Практичні заняття	ІРС	Тренінг, КППЗ	СРС	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ, ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, СТРУКТУРА, РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ						
Тема 1. Історія і теорія політичних партій	2				8	Поточне опитування
Тема 2. Етапи історичного розвитку партій					10	
Тема 3. Етапи становлення теорії політичних партій і партійних систем		2			10	
Тема 4. Елементи політичної партії	2				10	
Тема 5. Функції політичних партій					10	
Тема 6. Партійне керівництво					10	
Тема 7. Ідеології політичних партій					10	
Тема 8. Особливості та специфіка лібералізму, консерватизму, соціалізму, політичного центрризму					10	
Змістовий модуль 2 ПАТРІЙНІ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ						
Тема 9. Партійна система. Типологія партійних систем	2				10	Поточне опитування
Тема 10. Типи партій і партійних систем	2				10	
Тема 11. Міжнародно-правові виборчі стандарти					10	
Тема 12. Особливості застосування принципів загального виборчого права висунення кандидата в Україні та зарубіжних країнах					10	
Тема 13. Принципи проведення чесних виборів в Україні та зарубіжних країнах	2	2			10	
Тема 14. Політичні партії та виборчий процес					10	
Всього	8	4			138	

5. Тематика практичних занять

Практичне заняття №1

Тема: ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.

Мета: Ознайомитися із предметом, структурою політичних партій; вивчити погляди європейських науковців на трактування поняття «партія»; засвоєння процесу виникнення партій перших політичних партій у Стародавньому Римі, Англії, середньовічній Франції, США та теорій партій; орієнтуватися у поняттях партійного апарату, соціальної бази партії, головних теорій, якими керуються партії у своїй діяльності.

Питання для обговорення:

1. Предмет і структура політичних партій.
2. Партогенез в Україні.
3. Виникнення політичних партій.
4. Ознаки, цілі і функції політичних партій.

Практичне заняття №2

Тема: ЕТАПИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ПАРТІЙ

Мета: Вивчити взаємозв'язок історії та теорії політичних партій; з'ясувати соціально-історичні передумови виникнення політичних партій; визначити етапи історичного розвитку партій; порівнювати особливості виникнення і формування американських політичних партій та появу партій у постколоніальних країнах; вивчити суть теорії «кризи партій».

Питання для обговорення:

1. Соціально-історичні причини виникнення політичних партій.
2. Характерні ознаки аристократичних партій.
3. Особливості партій як політичних клубів.
4. Загальна характеристика розвитку партій знаті у Великобританії.
5. Загальна характеристика партій-клубів континентальної Європи.
6. Особливості формування політичних партій у США.
7. Етапи розвитку та особливості масових політичних партій.
8. Загальна характеристика розвитку масових політичних партій у Європі.
9. Загальна характеристика розвитку політичних партій у постколоніальних країнах.
10. Суть теорії «кризи партій».

Практичне заняття №3

Тема: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Мета: Вивчити етапи зародження теорії політичних партій; проаналізувати трактування політичних партій у романо-германських політико-правових ученнях; встановити шляхи формування класичної теорії політичних партій; з'ясувати та вивчити етапи формування сучасної теорії політичних партій та партійних систем.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика становлення до політичних партій в англійській політичній філософії XVI – XVIII ст.

2. Особливості сприйняття політичних партій в американській політичній традиції.
3. Проблеми партій у вченні французьких революційних демократів XVII – XVIII ст.
4. Класифікація політичних партій Й.Блунчлі та А де Токвілем.
5. М.Дюверже та Дж. Сарторі - засновники сучасної теорії політичних партій і партійних систем.
6. Формування та основні положення теорії партійних систем/
7. М.Острогорський про «партійні машини».
8. Соціологія політичних партій Р.Міхельса.
9. М.Вебер про роль лідера в становленні партійного типу.
10. Проект Джанди.

Практичне заняття №4

Тема: ЕЛЕМЕНТИ ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ

Мета: Вивчити елементи складових політичних партій; з'ясувати способи організації політичних партій; визначити фактори участі та стимули партійної діяльності; окреслити фактори які роблять партію незалежною і демократичною; з'ясувати місце партій у політичному спектрі та в системі влади; визначити соціальну базу політичних партій; орієнтуватися у партійних програмах та партійному керівництві; володіти партійними стратегіями і тактиками; з'ясувати суть інституалізації та легітимації політичних партій.

Питання для обговорення:

1. Елементи політичних партій за К.Джандою та М.Дюверже.
2. Організаційна структура європейських політичних партій. Особливості організаційної будови американських партій.
3. Критерії визначення рівня замученості партії. Дослідження рівня членства в партіях і їхні результати.
4. Узгодженість партії, її складові, фактори, що впливають на згуртованість партії.
5. Типи фракційності, фактори, що її обумовлюють.
6. Фактори, що обмежують автономію партій.
7. Домінуюча коаліція і автономність партій.
8. Особливості проблемної орієнтації політичних партій на сучасному етапі. Суть теорії «нової політики».
9. Фактори, що визначають соціальну базу партій.
10. Види стратегій. Типи виборчих стратегій партій.
11. Класифікація партій за їхнім місцем у системі влади.
12. Місце і роль опозиційних партій у здійсненні політичного керівництва.

Практичне заняття №5

Тема: ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Мета: Ознайомлення та вивчення функцій політичних партій та їх типології; з'ясувати суть функцій формування політичних цілей та завдань та функцій артикуляції та інтеграції соціальних інтересів; аналіз функцій політичної

ідентифікації та функції мобілізації мас; з'ясувати суть виборчої функції; вивчити роль функції зв'язку та керівництва політичної партії; порівнювати та характеризувати функції партій в недемократичних та постколоніальних державах.

Питання для обговорення:

1. Головні підходи до визначення функцій партій.
2. Партії як джерела ідентичності. Партійна лояльність.
3. Головна функція політичних партій в демократичних системах та етапи її реалізації.
4. Процедури формування виборчих програм.
5. Політичні партії у тоталітарних режимах./
6. Політичні партії у постколоніальних державах.
7. Політичні партії у перехідних суспільствах.

Практичне заняття №6

Тема: ПАРТІЙНЕ КЕРІВНИЦТВО

Мета: Визначити суть, суть, моделі, принципи та типи партійного керівництва; вивчити фактори які визначають характер партійного керівництва; ознайомитися із соціологічним законом Дюверже; характеризувати партійні коаліції та їхні типи; вивчити суть теорій коаліцій та теорії «кризи партійного керівництва».

Питання для обговорення:

1. Визначальні засади принципу партійного керівництва та моделі його реалізації.
2. Вплив типу виборчої системи на характер партійного керівництва.
3. Форми правління і тип партійного керівництва.
4. Види партійних та виборчих коаліцій.
5. Опозиція та її роль у керівництві державою.
6. Виборчі системи та їх політичні наслідки.
7. А.Ліпхарт про моделі політичного керівництва.
8. Проблеми і труднощі політичного керівництва у перехідний період.

Практичне заняття №7

Тема: ІДЕОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Мета: З'ясувати роль ідеології в житті політичних партій; вивчити основні засади ідеології радикальних політичних об'єднань; характеризувати ідеологію центристських політичних партій; розкрити суть ідеології ліво-ліберальних політичних об'єднань.

Питання для обговорення:

1. Суть поняття «ідеологія». Та підходи до його розуміння.
2. Взаємозв'язок ідеології та політики. Головні типи ідеології.
3. Загальна характеристика ідеології традиціоналізму.
4. Головні положення марксизму-ленінізму. Суть та різновиди неомарксизму та лівого екстремізму.
5. Християнський та ісламський теїзм.
6. Теорія та практика ісламізму.
7. Зasadничі основи християнської демократії.
8. Екологізм – основа зеленого руху. Різновиди екологізму.

9. Жіночий рух і фемінізм. Теорії феміністичного руху.
10. Сексизм та теорія соціального партнерства статей.
11. Пацифізм та його витоки.
12. Постіндустріалізм – як ідеологія майбутнього суспільства.
13. Антиглобалізм як альтернатива постіндустріалізму.
14. Політична структуризація Європарламенту: історія та сучасність.

Практичне заняття №8

Тема: ОСОБЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ЛІБЕРАЛІЗМУ, КОНСЕРВАТИЗМУ, СОЦІАЛІЗМУ, ПОЛІТИЧНОГО ЦЕНТРИЗМУ

Мета: розуміти, характеризувати історію зародження та сучасний стан ідеологій та головних течій лібералізму, консерватизму, соціалізму, соціал-демократії, комунізму, центризму в Україні та країнах світу.

Питання для обговорення:

1. Розвиток ліберальної думки.
2. Основні принципи лібералізму. Сучасний лібералізм.
3. Ліберальна ідея в Україні.
4. Ліберальна партія України та її вплив на політичні процеси.
5. Консерватизм: історія та сучасність.
6. Доктрина неоконсерватизму.
7. Особливості консервативних партій України як учасників політичного процесу.
8. Неоконсерватизм.
9. Місце правих політичних партій у здійсненні влади в Україні.
10. Соціалізм та його марксистське розуміння.
11. Комуністичний рух.
12. Соціал-демократичний рух.
13. Українські ліві.
14. Еволюція комуністичного руху на сучасному етапі.
15. Розвиток української соціал-демократії.
16. Політичний стратегічний курс центризму.
17. Політична тактика центризму.
18. Центризм і Україна.
19. Влада, психологія і політика консенсусу.
20. Тактика центризму на сучасному етапі.

Практичне заняття №9

Тема: ПАРТІЙНА СИСТЕМА. ТИПОЛОГІЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Мета: З'ясувати суть поняття «партійна система» та фактори, що визначають її конфігурацію; виділяти засадничі основи типології партійних систем; характеризувати, порівнювати головні типології партійних систем.

Питання для обговорення:

1. Поняття «партійна система», коло стосунків яке вона охоплює.
2. Фактори, що впливають на конфігурацію партійної системи.
3. Головні причини та напрями трансформації партійних систем.

4. М.Дюверже про типологію партійних систем.
5. Типологія партійних систем: Дж.Блонделя та Дж.Сарторі.
6. Типологія партійних систем П.Маєра та Дж.Смітта.
7. Типологія партійних систем перехідних держав.
8. А.Ліпхарт про виникнення і суперечності становлення партійних систем.

Практичне заняття №10

Тема: ТИПИ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Мета: Вивчити різноманітні типології політичних партій та особливості поділу партій; з'ясувати цінності та різновиди партійних систем; проаналізувати співвідношення партійної та виборчої системи та типів партійних систем, виявити їх сильні та негативні сторони; ознайомлення з політичними технологіями; вивчення різноманіття політичних груп та їх взаємодії з партіями та впливу в цілому на суспільні процеси кран Європи та в Україні.

Питання для обговорення:

1. Типологізація політичних партій.
2. Сутність і різновиди партійних систем.
3. Партії та зацікавлені групи. Функції й типологія груп інтересів.
4. Новітні тенденції в еволюції партій.
5. Структура і класифікація партій.
6. «Групи тиску»: генеза й класифікація.

Практичне заняття №11

Тема: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ВИБОРЧІ СТАНДАРТИ

Мета: з'ясувати вплив міжнародно-правових виборчих стандартів на процеси побудови внутрішньодержавних виборчих стандартів України та зарубіжних країн.

Питання для обговорення:

1. Поняття міжнародних виборчих стандартів.
2. Класифікація міжнародних виборчих стандартів.
3. Зміст принципу верховенства права.

Практичне заняття №12

Тема: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАГАЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА ВИСУНЕННЯ КАНДИДАТА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Мета: на основі принципів загального виборчого права з'ясувати процедуру висунення від партій та самовисунення громадян у кандидати та право бути обраним на законних підставах в Україні та зарубіжних країнах.

Питання для обговорення:

1. Суб'єкт пасивного виборчого права.
2. Ценз громадянства.
3. Віковий ценз.
4. Ценз дієздатності.
5. Ценз осілості.

6. Моральні цензи.
7. Ценз грамотності.
8. Майновий ценз і виборча застава.
9. Інші обмеження пасивного виборчого права.
10. Обмеження пасивного виборчого права при його реалізації.

Практичне заняття №13

Тема: ПРИНЦИПИ ПРОВЕДЕННЯ ЧЕСНИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Мета: вивчити вимоги до виборного законодавства України та зарубіжних країн по забезпеченні нормативних передумов чесних справедливих виборів.

Питання для обговорення:

1. Законодавчі засоби забезпечення принципу справедливих виборів.
2. Нейтральність (безсторонність) влади.
3. Проблема зловживання виборчими правами.
4. Спостереження за виборами.
5. Ефективна система оскарження.

Практичне заняття №14

Тема: ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

Мета: Ознайомитися із регламентацією участі політичних партій у виборчому процесі; з'ясувати роль фракцій у діяльності парламенту; вивчити умови розпуску фракції; з'ясувати чому громадські організації не можуть бути учасниками виборчого процесу та яким чином виборчий процес може порушити права національних меншин.

Питання для обговорення:

1. Участь політичних партій у виборчому процесові.
2. Парламенська діяльність політичних партій.
3. Діяльність політичних фракцій у Верховній Раді України.
4. Місце і роль політичних партій України у Верховній Раді.

6.ТРЕНІНГ, КППЗ

Тренінг з дисципліни «Історія політичних партій та партійних систем»

Навчальний тренінг: вимоги та умови проведення

Тренінг є ретельно спланованим процесом надання чи поповнення знань, відпрацювання умінь і навичок, зміни чи оновлення певних ставлень, поглядів і переконань. Тренінг орієнтований на запитання та пошук.

Порядок проведення тренінгу:

а. **Вступна частина** проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.

в. Організаційна частина полягає у створенні робочого настрою у колективі студентів, визначенні правил у вигляді таблиць, бланків документів.

с. Практична частина реалізовується шляхом виконання завдань у групах студентів у кількості 3-5 осіб з певних проблемних питань теми тренінгового заняття.

д. Підведення підсумків. Обговорюється результати виконаних завдань у групах. Обмін думками з питань, які виносились на тренінгові заняття.

Взірець тренінгу:

«ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЛІДЕРІВ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА КЕРІВНИКІВ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ»

ЦІЛЬОВА ГРУПА: студенти, члени кафедри філософії та політології, представники органів місцевого самоврядування, громадських організацій, політичних партій.

МЕТА ТРЕНІНГУ: формування навичок управління іміджем організації та її лідера як фактором успіху в громадсько-політичній діяльності.

ТРИВАЛІСТЬ ТРЕНІНГУ: (4 години)

ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА:

- Роль іміджу в сучасних умовах. Закони формування іміджу.
- Роль лідера у формуванні іміджу недержавної організації. Імідж лідера. Основні іміджеві характеристики громадського діяча.
- Складові імідж-блдингу.
- Шляхи формування іміджу організації та її керівника. Формування іміджу за допомогою електронних засобів. Демонстрація і аналіз сайтів недержавних організацій.

Комплексне практичне індивідуальне завдання

Варіанти КПЗ з дисципліни

«Історія та теорія політичних партій та партійних систем»

Варіант №1 Міжнародні об'єднання партій.

Варіант №2 Зародження та розвиток дисципліни «Історія та теорія політичних партій та партійних систем».

Варіант №3 Історичні класифікації партій.

Варіант №4 Політичні партії, соціальні рухи та громадські організації.

Варіант №5 Сучасний стан теорії партій в Україні.

Варіант №6 Бюрократизація партій.

Варіант № 7 Зарубіжний досвід функціонування партій.

Варіант №8 Бюрократизація партій.

Варіант №9 Політичні партії та профспілки.

Варіант №10 Організаційна структура сучасних типів партій.

Варіант №11 Квазіпартійні організації.

Варіант № 12 Етимологія теорії партій.

Варіант № 13 Об'єднання партійних фракцій в Парламенті ЄС.

Варіант № 14 Сучасні інтернаціонали.
Варіант № 15 Історичні інтернаціонали.
Варіант № 16 Коаліційна поведінка партій.

7. Самостійна робота

№ п/п	Тематика	К-сть годин
1.	Тема 1. Історія і теорія політичних партій	6
2.	Тема 2. Етапи історичного розвитку партій	6
3.	Тема 3. Етапи становлення теорії політичних партій і партійних систем	5
4.	Тема 4. Елементи політичної партії	6
5.	Тема 5. Функції політичних партій	6
6.	Тема 6. Партійне керівництво	6
7.	Тема 7. Ідеології політичних партій	6
8.	Тема 8.	6
9.	Тема 9. Партійна система. Типологія партійних систем	6
10.	Тема 10. Типи партій і партійних систем	6
11.	Тема 11. Міжнародно-правові виборчі стандарти	6
12.	Тема 12. Особливості застосування принципів загального виборчого права висунення кандидата в Україні та зарубіжних країнах	6
13.	Тема 13. Принципи проведення чесних виборів в Україні та зарубіжних країнах	6
14.	Тема 14. Політичні партії та виборчий процес	6
Разом:		83

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Історія та теорія політичних партій та партійних систем” використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- оцінювання результатів КПІЗ;
- ректорська контрольна робота;
- екзамен.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Історія та теорія політичних партій та партійних систем” визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Для екзамену

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3	Заліковий модуль 4
20%	20%	20%	40%
Усне опитування під час заняття (8 тем по 10 балів = 80 балів) 2.Письмова робота = 20 балів	Усне опитування під час заняття (6 тем по 10 балів = 60 балів) 2.Письмова робота = 40 балів	Написання КПІЗ, яке включає вибір теми, складання плану, написання роботи = 70 балів. 2.Захист КПІЗ = 30 балів	1.Відповідь на два запитання, кожне з яких = 40 балам, а у підсумку = 80 балів. 2. Розв'язання 10 тестів по 2 бали кожний = 20 балів

Шкала оцінювання:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Використання мультимедійних засобів	1
2.	Використання мультимедійних засобів	2
3.	Використання мультимедійних засобів	3
4.	Використання мультимедійних засобів	4
5.	Використання мультимедійних засобів	5
6.	Використання мультимедійних засобів	6
7.	Використання мультимедійних засобів	7
8.	Використання мультимедійних засобів	8
9.	Використання мультимедійних засобів	9
10.	Використання мультимедійних засобів	10
11.	Використання мультимедійних засобів	11
12.	Використання мультимедійних засобів	12
13.	Використання мультимедійних засобів	13
14.	Використання мультимедійних засобів	14

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Аджеглоу Д., Джонсон С., Робинсон Дж. Чому нації занепадають: походження влади багатства і бідності. / Д. Аджеглоу, С. Джонсон, Дж. Робинсон К.: Наш формат, 2018. 450 с.
2. Андрощук А.М. Ультраправі політичні партії, їхнє походження, ідеологічне позиціонування та місце в партійній системі Чехії (1990-2015 рр.) /Л.М.Андрощук //Політикус. Вип.1. 2018. С.7-12.
3. Арістова І.В., Ткаченко В.В. Теоретико-методологічні засади адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів: правова природа, зміст та особливості. Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу. / І.В.Арістова, В.В.Ткаченко 2018. № 1. С. 26-36.
3. Аслунд А., Дянков С. Велике переродження. Уроки перемоги капіталізму над комунізмом. / А.Аслунд, С.Дянков Львів: видав. Старого Лева, 2018. 437 с.
4. Баймуратов М.О., Алмохаммед М.А. Конституційне право і національна правова демократична державність./М.О.Баймуратов, М.А.Алмохаммед// Вісник Центральної виборчої комісії. 2019. № 1(31). С. 38-49.
5. Баймуратов М.О., Алмохаммед М.А. Особливості входження норм міжнародного права в національне конституційне право України. / М.О.Баймуратов, М.А.Алмохаммед// Вісник Центральної виборчої комісії. 2018. № 2(34). С. 75-85.
6. Бакумов О.С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації: монографія. / О.С.Бакумов Харків: Право, 2018. 248с.
7. Балашова О.В. Політичні партії України: стабілізуючий чи дестабілізуючий чинник у забезпеченні національної безпеки держави? /О.В.Балашова// Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Вип.25. 2019. С.64-76.
8. Бернадський Б. Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів. /Б.Бернадський //Український часопис міжнародного права. 2018. № 3. С. 67-76.
9. Белашов В.І. Українські політичні партії на Глухівщині у Першій російській революції 1905-1907 рр. /В.І.Белашов //Історичні студії суспільного прогресу. Вип.4. 2019. С. 9-14.

10. Білоус Л.В., Макаровський І.П. Сучасний низхідний тренд у розвитку партійної системи України / Л.В.Білоус, І.П.Макаровський //Прикарпатський вісник НТШ. Думка. №3. 2018. С.46-53.
11. Богашева Н.В. Конституційно-правові засади діяльності політичних партій в Україні: стан, проблеми, напрями удосконалення. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті /Н.В.Богашева / за ред. Ю. Якименка. Київ: Центр Разумкова, 2018. С. 296-314.
12. Богашева Н., Ключковський Ю. Законодавчі колізії як фактор зниження якості та ефективності законодавства. / Н.Богашева, Ю.Ключковський // Юридична Україна. 2018. № 10-12. С. 5-11.
14. Булик М.В. Провідні політичні партії Іспанії та європейська інтеграція /М.В.Булик// Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Вип.13-14. 2018. С.182-189.
15. Васильченко О.П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина та його ціннісні виміри в конституційному праві України: монографія. / О.П.Васильченко. Київ: Арт Економі, 2018. 476 с.
16. Винник Н. Українські політичні партії Східної Галичини та український визвольний рух в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. в сучасній українській історіографії. /Н.Винник // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип. Спец. Вип.2. 2018. С.11-17.
17. Гаєва Н.П. До питання розуміння принципу прозорості, відкритості та публічності утворення і діяльності громадських об'єднань. /Н.П.Гаєва// Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 62-66.
18. Галіахметов І.А. Інституціоналізація муніципального (місцевого) виборчого процесу: теоретико-правовий аспект. /І.А.Галіахметов// Вісник Центральної виборчої комісії. 2018. № 1(31). С. 56-61.
19. Галіахметов І.А. Виборчий процес місцевих виборів як складова муніципально-правового режиму. /І.А.Галіахметов// Вісник Центральної виборчої комісії. 2018. № 2(34). С. 56-61.
20. Ганжа А.М. Політичні партії України як формалізовані патронажно-клієнтарні мережі /А.М.Ганжа//Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія: Питання політології. Вип. 30. 2016. С.62-65.
21. Горло Н.В. Політичні партії як суб'єкти політики іредентизму /Н.В.Горло//Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Вип.17. 2019. С.59-64.
22. Грабильнікова О.А. Конституційно-правовий статус виборців в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид наук. / О.А.Грабильнікова. Харків, 2019. 20 с.
23. Гримська М.І. Крайні праві політичні партії в сучасній Німеччині: стан та перспективи розвитку (на прикладі партії «Республіканці») /М.І.Гримська //Наукові праці МАУП. Вип.48. 2019. С.43-49.
24. Гримська М.І. Крайні праві політичні партії в Швеції: від маргінальності до успіху. /М.І.Гримська//Вісник Діпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. №5.2019. С.54-61.
25. Гримська М.І. Нові політичні партії правого спрямування в Європі: до питання термінології. /М.І.Гримська//Гілея. Науковий вісник. Вип.115. 2019. С.383-386.
26. Гримська М.І. Руйнуючи монополію Національного Фронту: інші крайні праві політичні партії Франції. /М.І.Гримська//Перспективи. Соціально-політичний журнал №4. 2019. С.41-47.
27. Громадське спостереження за черговими місцевими виборами 2015 р. Підсумковий звіт / О. Айвазовська та ін. Київ: Опора, 2019. 247 с. 171.
28. Электоральные процессы в Европейском Союзе (середина второго десятилетия ХХІ века) М.: Ин-т Европы, 2019. 114 с.
29. Євграфова Є.П., Євграфов П.Б. Виборче право – складова конституційного процесу. Конституція і виборчий процес в Україні: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 черв. 2015 р.) / наук. ред. Ю.С. Шемшученко; упор. Н.М. Пархоменко, М. Скубішевські. Київ: Юридична думка, 2019. С. 119-124.

- 30.Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії: в 2-х част.; пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. 3-є вид., випр. і доповн. Київ: Логос, 2019. Ч. 1. С. 181-201.
- 31.Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії: в 2-х част.; пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. 3-є вид., випр. і доповн. Київ: Логос, 2019. Ч. 2. С.284-294.
- 32.Исаев Б.А. Теория партий и партийных систем: учебник для бакалавриата и магистратуры. 2-е изд., испр. И доп. Москва: Юрайт, 2019. 370 с.
- 33.Кармазіна М. Регіональні політичні партії в Україні (1991-початок 2018 р.) /М.Кармазіна //Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України. Вип.1. 2018. С.3-54.
- 34.Ключкович А.Ю. Деструктивні тенденції в розвитку партійної системи Словаччини після парламентських виборів 2019 р. /А.Ю.Ключкович//Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Вип.19. 2017. С.151-156.
- 35.Ключковський Ю. Критерії публічно-правової дієздатності громадянина /Ю. Ключковський//Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». 2019. Т. 168. Юридичні науки. С. 22-28.
36. Ключковський Ю.Б. Персоніфікований чи політичний вибір: для чого Україні відкриті списки кандидатів. /Ю. Ключковський// Держава і право. Юридичні і політичні науки. Київ, 2019. Вип. 68. С. 113-122.
- 37.Ключковський Ю.Б. Співвідношення інформаційного забезпечення виборів та передвиборної агітації в аспекті принципу вільних виборів. Виборче право України в контексті європейських демократичних стандартів: тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 трав. 2016 р.). /Ю. Ключковський. Київ: Стилос, 2019. С. 14-27.
- 38.Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права як основа викладання курсу виборчого права. Сучасні проблеми виборчого права і методологія його викладання у вищих навчальних закладах України: тези доповідей міжнар. наук. конф. (м. Київ, 22-23 черв. 2017 р.). /Ю. Ключковський. / редкол.: І.С. Гриценко та ін. Київ: Прінт-Сервіс, 2019. С. 91-101.
- 39.Козюбра М.І. Дотримання вимог верховенства права – запорука забезпечення виборчих прав громадян та потреб суспільства. Виборче право України в контексті європейських демократичних стандартів: тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 трав. 2016 р.). /М.І.Козюбра/ Київ: Стилос, 2019. С.7-13.
- 40.Козюбра М. Судова правотворчість: аномалія чи іманентна властивість правосуддя. Вісник Верховного Суду України. /М.І.Козюбра. 2019. № 3(199). С. 8-13.
- 41.Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. /М.І.Козюбра //Право України. 2019. № 11. С. 142-164.
- 42.Козюбра М.І., Погребняк С.П., Цельєв О.В., Матвєєва Ю.І. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2019. 392 с.
43. Колесников О.В. Перші вибори старост в об'єднаних територіальних громадах України: проміжні підсумки. /О.В.Колесников// Вісник Центральної виборчої комісії. 2019. № 2(34). С. 62-69.
- 44.Коломоєць Т. Адміністративне процесуальне право – самостійна галузь національного права (в аспекті пошуку нової моделі предмету адміністративного права України). /Т.Коломоєць //Публічне право. 2019. № 1(21). С. 27-34.
- 45.Кравцова Т.М., Венгер Ю.В. Щодо питань адаптації законодавства України у сфері стандартизації до норм Європейського Союзу. / Т.М.Кравцова, Ю.В.Венгер//Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу. 2019. № 1. С. 20-25.
- 46.Кремена В.І. Концепція картельних політичних партій та партійна система України /В.І.Кремена//Вісник Дніпропетровського університету №4. 2019. С.149-254.
- 47.Кремена В.І. Партійна система України та традиційні типології політичних партій /В.І.Кремена//Вісник Дніпропетровського університету №3. 2019. С.98-104.
- 48.Лавренюк І.Т. Інститут партійного лідерства у системві партієво режима сучасної України /І.О.Лавренюк//Грані. Політологія. №10. 2019. С.48-54.

- 49.Ладаші В.О.Консолідація політико-партійного простору Угорщини в період постсоціалістичної трансформації /В.О.Ладаші //Політикус. Вип.2. 2018. С.89-92.
- 50.Ленгер Я. Виборчі права внутрішньо переміщених осіб в Україні: колізійні питання та можливі шляхи їх усунення. /Я.Ленгер //Конституційно-правові академічні студії Вип. 1. 2018. С. 19-25.
- 51.Літвін Л. Політичні партії та організації націоналістичного спрямування як субєкти реалізації національних інтересів сучасної України /Л.Літвін//Evropsky politicky a pravni diskurz. Vol 2, lss 4. 2018. С.239-243.
- 52.Любовець О. Загальноросійські політичні партії навесні 1917 р.: політична платформа та регіональне представництво в Україні /О.Любовець//Етнічна історія народів Європи. Вип.51. 2018. С.71-76.
- 53.Мадарик Н.В., М.Цірнер Особливості трансформації партійної системи Чеської республіки (1993-2017) /Н.В.Мадарик, М.Цірнер//Вісник Маріупольського університету Серія: Історія. Політологія. Вип.19. 2018. С.210-219.
- 54.Мазанов В.В. Сучасний розвиток партійної системи Німеччини /В.В.Мазанов//Актуальні проблеми політики Вип.55. 2018. С.197-205.
- 55.Манайло-Приходько Р.Ю. Характеристика рівня націоналізації партійної системи України за результатами парламентських виборів 2014 року/ Р.Ю.Манайло-Приходько //Гілея. Науковий Вісник. Збірник наукових праць. Політичні науки. Випуск 119. 2018. С.367-372.
- 56.Марцеляк О.В, Марцеляк С.М. Природа й види цензів у виборчому праві. / О.В.Марцеляк, С.М.Марцеляк//Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право. Ужгород, 2015. Вип. 33, т. I. С. 79-93.
- 57.Моїсеєнко Д. Політичний режим постсоціалістичної України як елемент форми перехідної держави /Д.Моїсеєнко//Публічне право №4. С.231-238.
- 58.Молочко П. Кількісні індикатори розвитку партійної системи України /П.Молочко//Наукові записки ІПЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України. Випуск 3-4. 2018. С.337-352.
- 59.Назаров М.С. Передумови консолідації партійних систем /М.С.Назаров//Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. Випуск 107. 2018. С.380-383.
- 60.Нікогосян О.О. Політичні партії як формальний інститут демократії в Україні. /О.О.Нікогосян //Сучасне суспільство. Вип. 1. 2018. С.109-117.
- 61.Носенко Д.К. Основні тенденції розвитку партійної системи України за 1998-2014 роки /Д.К.Носенко//Грані. Політологія. №1. 2018. С.125-129.
62. Нудненко Л.А. Некоторые проблемы соблюдения принципа равного избирательного права при регистрации кандидатов в депутаты. /Л.А. Нудненко//Государство и право. 2018. № 5. С. 46-55.
- 63.Олексєнко В.О. Трансформація партійної системи України: 1991-2017. /В.О.Олексєнко //Гілея.Науковий вісник. Збірник наукових праць. Випуск 127. 2018. С.383-386.
- 64.Осауленко С.В. Конституційне право на свободу об'єднання у політичні партії /С.В.Осауленко//Вісник Південного регіонального центру Національної Академії правових науки України. №12. 2018. С.24-28.
- 65.Осауленко С.В. Поняття права на об'єднання у політичні партії /С.В.Осауленко //Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. №1. 2019. С.113-121.
- 66.Осауленко С.В. Правові позиції Конституційного Суду України про політичні партії /С.В.Осауленко//Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. Вип.6 2018. С.70-73.
- 67.Остапєць Ю. Вплив парламентських виборів 2013-2016 рр. на конфігурацію політичних систем країн Вишеградської четвірки /Ю.Остапєць//Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць. Випуск 1. 2018. С.31-52.
- 68.Пасіцька О.І. Українські політичні партії та громадські організації Галичини: від політичних впливів до співпраці (20-30-ті роки ХХ століття) /О.І.Пасіцька//Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Вип.9. 2018. С.69-77.
69. Пospelова І.М. Конституційно-правове регулювання передвиборної агітації: автореф. дис. канд. юрид наук. / І.М.Пospelова Київ, 2018. 20 с.

- 70.Рибачок С.Л. Взаємодія виборчої та партійної систем у Республіці Польща/С.Л.Рибачок //Політикус. Випук 1. 2018. С.122-129.
- 71.Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія /А.Романюк, В.Литвин//Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2018. 548 с.
- 72.Ростецька С.І. «Нові ліві» політичні партії в Європі: регіональний зріз /С.І.Ростецька//Політикус. Вип.3. 2018. С.84-87.
- 73.Руденко А.Ф. Динаміка розвитку партійного ринку України за часів незалежності /А.Ф.Руденко//Політичні інститути та процеси. Вип.1-2. 2018. С.61-66.
- 74.Светлакова М.А. Партійні процеси в Італії: стан наукової проблеми /М.А.Светлакова//Вісник Дніпропетровського університету. Політологія. №2. 2018. С.201-209.
- 75.Сергієнко І.Т. Місце та роль партії і політичній системі держави: європейський досвід /І.Т.Сергієнко//Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Випуск 13-14. 2018. С.297-303.
- 76.Серьогін В.О. Проблеми забезпечення недоторканності приватного життя громадян у процесі ведення Державного реєстру виборців. Сучасні проблеми виборчого права і методологія його викладання у вищих навчальних закладах України: тези доповідей міжнар. наук. конф. (м. Київ, 22-23 черв. 2018 р.). / редкол.: І.С. Гриценко та ін. Київ: Принт-Сервіс, 2017. С. 242-247.
- 77.Смокович М. Вплив цензу «осілости» на реалізацію пасивних виборчих прав громадян України, що балотуються до законодавчого органу влади. / М.Смокович//Юридична Україна. 2018. № 1. С. 23-33.
- 78.Смокович М.І. Теоретичні засади правового регулювання розгляду адміністративними судами виборчих спорів: автореф. дис. д-ра юрид. наук. М.І.Смокович / Київ, 2018. 35 с.
79. Сон С. Політичні партії на сучасному етапі конституційних перетворень в Україні /С.Сон//Юридичний вісник №3. 2018. С.178-183.
- 80.Співаков І.І. Центральна виборча комісія як основний суб'єкт адміністративно-правового регулювання виборчих відносин. / І.І.Співаков//Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 124-128.
- 81.Стешенко Т.В. Конституційно-правові засади реформування народного волевиявлення в Україні. Від громадянського суспільства – до правової держави. Конституційне реформування в Україні: сучасні виклики та тенденції: тези доповідей XIII міжнар. наук.-практ. конференції (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.)./Т.В.Стешенко//Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 203-206.
- 82.Стешенко Т.В., Стешенко Л.С. Міжнародні виборчі стандарти, їх реалізація у виборчому законодавстві України. / Т.В.Стешенко, Л.С.Стешенко//Державне будівництво і місцеве самоврядування. Харків, 2018. Вип. 29. С. 32-42.
- 83.Суходубова І.В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення: монографія. / І.В.Суходубова//Харків: Право, 2018. 228 с.
- 84.Теорія політики: підручник /В.М.Денісенко, В.С.Бліхар, М.П.Требін, Л.Я.Угрин та ін. Львів: Ліга-Прес, 2018. 668с.
- 85.Тимченко М.М. Основні форми розвитку внутрішньої демократизації політичних партій в умовах модернізації політичної системи /М.М.Тимченко//Грані. Політологія. №12. 2018. С.25-30.
- 86.Тимченко М.М. Процеси внутрішньої та зовнішньої політичної комунікації в сучасних партіях: основні концептуальні позиції/М.М.Тимченко//Вісник Дніпропетровського університету №4. 2018. С.107-114.
- 87.Україна після євромайдану: досягнення та виклики //ред. М.Яковлєв, О.Гарань. К.: Фонд «Демократичної ініціативи» ім.Кучерева, 2018. 132с.
- 88.Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: наук.-метод. посібник. 2-е вид., випр., допов. / Т.І.Фулей/Київ: Національна школа суддів України, 2018. 128 с.

89. Червоіваненко А.В. Політичні партії: їх роль та функції у сучасних процесах державного будівництва в Україні. / А.В.Червоіваненко//Теорія та практика державного будівництва. Вип.3. 2018. С.91-99.
90. Черниченко В.В. Реєстрація політичних партій як передумова реалізації права на об'єднання в політичні партії в Україні та країнах Європейського Союзу/В.В.Черниченко//Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. №2. 2019. С.21-28.
91. Чехович Т.В. Гарантування конституційного принципу рівного виборчого права – основа розвитку демократичної виборчої системи. Сучасні проблеми виборчого права і методологія його викладання у вищих навчальних закладах України: тези доповідей міжнар. наук. конф. (м. Київ, 22-23 червня 2017 р.). / редкол.: І.С. Гриценко та ін. Київ: Київ Прінт-Сервіс, 2019. С. 313-318.
92. Шай Р. Проблеми функціонування політичних партій в Україні та шляхи удосконалення їхньої діяльності. /Р.Шай. //Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. № 855.2016. С.282-286.
93. Шелемба М.М. Вплив парламентських виборів 2012 р. на націоналізацію партійної системи України /М.М.Шелемба //Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. Політичні науки. Випуск 139. 2018. С.80-84.
94. Шелемба М.М. Регіональні політичні партії в контексті дослідження процесу націоналізації (за результатами місцевих виборів 2015 р.). /М.М.Шелемба//Грані. Політичні науки. Випуск 1. 2019. С.78-85.
95. Шелемба М.М. Характеристика факторів впливу на процес націоналізації партійної системи України /М.М.Шелемба//Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. Політичні науки. Випуск 140. 2019. С.63-71.
96. Шестак Н. Періодизація розвитку партійної системи України /Н.Шестак// Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2018. Т. 29-30. С. 352-357.
97. Шипунов Г. Ліві політичні партії: особливості ідейно-інституційного становлення /Г.Шипунов//Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політичні студії. Вип.16. 2018. С.223-231.
98. Шипунов Г. Політичні партії «нової політики»: основні підходи до концептуалізації й індикатори визначення /Г.Шипунов//Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політичні студії. Вип.17. 2018. С.248-255.
99. Явір В.А. Еволюція ідейного спектра партійної системи України на прикладі парламентських партій /В.А.Явір//Правова держава. Випуск 27. 2018. С.407-415.
100. Яремчук В.П. Політичні партії як суб'єкти політичного процесу в Криму (1991-1994 рр.). /В.П.Яремчук//Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. Т.186.2018. С.54-60.
101. Bertoli Andrew, Dafoe Allan Trager Robert F. 2019. "Is There a War Party? Party Change, the Left–Right Divide, and International Conflict ." *Journal of Conflict Resolution* 63 (4): 950–975.
102. Destradi Sandra, Plagemann Johannes 2019. "Populism and International Relations: (Un)predictability, Personalisation, and the Reinforcement of Existing Trends in World Politics." *Review of International Studies* 45 (5): 711–730.
103. Hanania Richard. 2019. "Are Liberal Governments More Cooperative? Voting Trends at the UN in Five Anglophone Democracies ." *Journal of Conflict Resolution* 63 (6):1403–1432.
104. Johansson Karl Magnus 2017. "The Role of Europarties in EU Treaty Reform: Theory and Practice." *Acta Politica* 52 (3): 286–305.
105. The Party Politics of Foreign and Security Policy *Foreign Policy Analysis*, Volume 16, Issue 4, October 2020, Pages 515–531.

Інформаційні ресурси:

1. Бібліотека політолога. URL: <http://politics.ellib.org.ua/>
2. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000290>
3. Соціологічна група «Рейтинг» (Rating Group Ukraine). URL: <http://ratinggroup.ua/about.html>
4. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>
5. Українські підручники онлайн: Політологія. URL: <http://pidruchniki.ws/politologiya/>
6. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
7. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій "СОЦІОПОЛІС". URL: <http://sociopolis.com.ua/Sociopolis/About>
8. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій і партійних систем (http://filelibsnu.at.ua/navchalno-metod/uchebniki/Shveda_Yu-Teoriya_politychnyx_partij_ta_partijnyx_.pdf)